

МІХАІЛ ВАСІЛЬЕВІЧ ЛАМАНОСАЎ

Да 290-годдзя з дня нараджэння

К. Дз. ВАРАНЬКО,

галоўны бібліяграф Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі

290 гадоў прайшло з таго часу, як берагі Паўночнай Дзвіны падаравалі Расіі вялікага сына. Навуковыя дасягненні чалавецтва за гэты час зрабілі гіганцкі скачок наперад, але многія законы, паняцці і навуковыя тэрміны, якія сфармуляваў Міхаіл Васільевіч Ламаносаў, не толькі не ўстарэлі, але і знайшлі вялікую колькасць новых пацвярджэнняў. Гэта быў вучоны, які апярэдзіў час правільнай адэнкай незразумелых для яго пакалення з'яў.

Глыбокай восенню 1730 г. дзевятнаццацігадовы сын архангельскага памора Міхаіла Ламаносаў развітаўся з родным сялом Халмагоры і пехатой накіраваўся ў далёкую Маскву вучыцца. Да гэтага часу ён ужо нямала паплаваў на бацькоўскім караблі, не аднойчы глядзеў смерці ў твар. Каб паступіць у Славяна-грэка-лацінскую акадэмію, Міхаіла быў вымушаны выдаць сябе за сына двараніна, бо сялян туды не прымалі. На працягу пяці гадоў, церпячы нястачу і голад, насмешкі ад аднакласнікаў, якія былі маладзейшыя за яго, Ламаносаў настойліва авалодваў асновамі навук. З дзіцячых гадоў дапытлівага і назіральнага хлопчыка цікавілі таямнічыя з'явы прыроды. Ён спадзяваўся, што разгадаць іх дапаможа навука, але маскоўская акадэмія рыхтавала багасловаў, таму з праграмы былі выключаны прыродазнаўчыя навукі. Толькі незвычайныя здольнасці і выпадковасць дазволілі Ламаносаву вырвацца адсюль. Па запатрабаванню з Пецярбурга ён быў накіраваны ў ліку лепшых навучэнцаў у Акадэмію навук, якую бліскуча скончыў у 1736 г. Далейшую адукацыю Ламаносаў працягваў у Германіі, дзе слухаў лекцыі па матэматыцы, фізіцы, філасофіі, логіцы, старанна займаўся хіміяй, вывучаў горную справу.

На радзіму Міхаіл Васільевіч вярнуўся праз пяць гадоў ужо як вучоны. У Расіі ён зрабіў шэраг важнейшых навуковых адкрыццяў у розных галінах ведаў — хіміі, фізіцы, астраноміі, геалогіі, метэаралогіі, мінералогіі, напісаў першую працу па гісторыі Старажытнай Русі, правёў рэформу мовы (зблізіў мову літаратурную і гутарковую),

стварыў стройную тэорыю паэтыкі і замацаваў яе ў сваіх вершах. Ламаносаў не толькі вялікі вучоны-энцыклапедыст, але і вялікі паэт.

Шматгранная навуковая дзейнасць Ламаносава выклікала зайздасць сярод калег па акадэміі — іншаземцаў, якія імкнуліся ўтрымаць за сабой кіруючыя пасты ў рускай навуцы. З імі вучоны веў адкрытую барацьбу. Ламаносаў хацеў, каб у навучальныя ўстановы прымалі і дзяцей сялян, але «ў інтарэсах дзяржавы» яны павінны былі толькі араць зямлю, плаціць падаткі, а не займацца навукай.

Бесперапынная барацьба з нястачамі, вялікае фізічнае і духоўнае напружанне, прыніжэнне, якое ён цярэў дзеля навукі, падарвалі здароўе Ламаносава. Памёр Міхаіл Васільевіч, калі яму яшчэ не споўнілася пяцідзесяці чатырох гадоў. Пахаваны ў Пецярбургу.

Ламаносаў аддана любіў Радзіму. Ён хацеў, каб рускі народ быў шчаслівы і багаты. «Веселяцца Россия» — такой вучоны марыў убачыць Радзіму, да гэтага імкнуўся ўсёй душой. І цяпер Ламаносаў амаль з трохсотгадовай далі нагадвае пра тое, што стаіць за плячамі краіны і што рускаму чалавеку ніколі нельга забываць: «Народ российский от времен, глубокою древностию сокровенных, до нынешнего веку толь многое видел в счастьяи сваем перемены, что ежели кто междуусобные и отвне нанесенные войны рассудит, в великое удивление придет, что по толь многих разделениях, утеснениях и нестроениях не токмо не расточился, но и на высочайший степень величества, могущества и славы досягнул. Из вне угры, печенеги, половцы, татарские орды, поляки, шведы, турки, из внутрь домашние несогласия не могли так утомить России, чтобы сил своих не восстановила. Каждому несчастью последовало благополучие, большее прежнего, каждому упадку высшее восстановление...».

Творы М. В. Ламаносава

Для пользы общества... М.: Сов. Россия, 1990.
Избранные произведения. Л.: Сов. писатель, 1990.

О воспитании и образовании. М.: Педагогика, 1991.

Сочинения. М.: Современник, 1987.

Літаратура

аб жыцці і творчасці М. В. Ламаносава

Ломоносов: Краткий энцикл. словарь. СПб.: Наука; С.-Петербург. изд. фирма, 1999.

Ломоносов и книга: Сб. науч. тр. Л.: БАН СССР, 1986.

Ломоносов и русская литература. М.: Наука, 1987.

Ломоносов — художник. М.: Искусство, 1988.

М. В. Ломоносов: К 285-летию со дня рождения. М., 1997.

Михайло Ломоносов: Жизнеописание. Избр. тр. Воспоминания современников. Суждения потомков. Стихи и проза о нем. М.: Современник, 1989.

Нарбут А. Н. Род и потомки М. В. Ломоносова. М., 1999.

Щеблыкин И. П. Михаил Васильевич Ломоносов: Кн. для учащихся ст. кл. М.: Просвещение, 1993.